

Preprint

Pierre Bourdieu, "Betrachtungen eines Unfranzosen",
Ord & Bild, nr 5 1994, pp. 99–100.

Denna trots sin rubrik svenskspråkiga text ingick i Liber. Europeisk bokrevy utgiven av Pierre Bourdieu, som var en inlägga i Ord & Bild, nr 5 1994. Övers. av "Betrachtungen eines Unfranzosen" (En icke-fransmans betraktelser), Liber. Revue internationale des livres, n° 18, juin 1994, p. 2f.

Övers. Donald Broady.

Återgivning av manuset:

Betrachtungen eines Unfranzosen

Pierre Bourdieu

I dag finns, särskilt i Tyskland, somliga som frågar varför inte "den tyska nationen" har rätt att känna "nationell stolthet" eller, för att nämna tingen vid deras rätta namn, "nationalistisk stolthet". De betraktar "anti-germanismen" (Hans-Helmut Knütter) och "marginaliseringen av dem som odlar nationella böjelser" (Martin Walser) som ett hot mot demokratin – en besynnerlig tankekullerbytta, som om de önskade glömma all den möda som under den allra första efterkrigstiden ägnades åt att förpassa det nazistiska förflutna till glömskan. Andra debattörer (från andra länder men annars otvivelaktigt av samma sort) samlar särskilt i Frankrike sina styrkor till försvar för (den nationella) kulturen och välkomnar utan att blinka en grotesk lag om det franska språkets renande – som om de inte kände till att det speciella som (har?) utmärkt just deras hemlands kulturarv är den enastående öppenheten inför konstnärliga, litterära och politiska avantgardes från alla länder. Därför vore det just nu till nytta att försöka bereda plats långt fram på den intellektuella scenen – där i dag så många usla aktörer låter sig beskådas – för några av de konstskapare, i många fall okända eller misskända, som var och en i sitt land och särskilt i Tyskland skapat ett sannskyldigt internationellt motståndsnät för kampen mot de nationella konservativa, konformistiska och fariseiska strömningarna.

Motståndet mot vad Arno Schmidt kallat "den nationalistiska kitschen" – skönmålningarna, de ytligt sett sentimentala och djupare besett innehållstomma berättelserna om hur det var förr, sådant som den litterära storindustrin alltid producerat i överflöd – är den säkraste grunden för en verklig internationalism. I sin vildsinta kamp mot de stora tyska romantikernas poetiska patos och det pompösa frambesvärjandet av alptoppar och herdlandskapsällar sig Arno Schmidt till Heinrich Heine, sedan länge drabbad av de tyska mandarinernas bannlysning för att han avvek från "landets sanna andliga värden"¹ och av nazisterna förvisad ut ur litteraturhistorien². Med användande av ett språk ägnat att behaga dem som tycker om jämförelser mellan "rosor och purjolök" fördömde denne "frankofile vandrande jude" alltsedan 1839 de provinsiella litteratörer vilka "ömsint och patriotiskt stannade hemmavid, nära den kära Souabe-traktens lackviolier och köttkorvsoppa"³.

Och när Jürgen Habermas erinrar om de revolutionärt-konservativa förutsättningarna för Carl Schmitts tänkande – Schmitt som i dag är på väg att bli en av det nya Europas mästartänkare – och granskar hur

¹ G. Höhn, Heinrich Heine, un intellectuel moderne, Paris, PUF, 1994, s. 7.

² A.a., s. 52–53.

³ H. Heine, cit. i Gerhard Höhn, a.a., s. 110.

rehabiliteringen av denne modernitetens nationalistiske belackare fungerar, är då inte Habermas en efterföljare till den Heine som tog avstånd från Friedrich Karl von Savigny och Gustav Hugo, grundarna av den historiska skolan inom rättsvetenskapen, och från deras anspråk på att etablera en rätt undandragen varje slags rationell kritik, alltigenom ägnad försvaret av den rådande ordningen⁴? I en berömd artikel räknar Habermas samme Heinrich Heine till de äkta intellektuella gestalterna med förmågan att förena å ena sidan konstens och litteraturens autonomi, å andra sidan det kritiska engagemanget i en politisk offentlighet vilken ständigt måste erövrats på nytt; en gestalt som aldrig riktigt funnit sin plats i den tyska världen.⁵

Kanske dessa tyskar – liksom österrikskan Elfriede Jelinek när hon i Totenauberg frambesvärjer Heideggers proto-ekologiska grubbel över die Heimat, jorden och blodet, "den helige farfadern i det hölderlinska stallet, Schwarzwald", eller i Au Pays. Des Nuées naglar fast topoi i den stora idealistiska metafysiken från Hölderlin, Hegel och Fichte – lockar oss så till den grad för att de, utan att vi tänker på saken, är "anti-tyskar"? Nej, ty vi får inte glömma att åtskilliga tyskar delar avogheten mot den mest typiskt germanska "nationalistiska kitschen", och att det otvivelaktigt är Frankrike – trots fasaden av förnuftstro och överraskande för de tyskar som i likhet med Jürgen Habermas lägger sig mest vinn om att vidareföra upplysningstraditionen – som producerat de mest hängivna anhängarna till Hölderlin, Heidegger och åtskilliga andra bland "Germanism"-metafysikens profeter. (Denna franska vurm för det tyska tyder på att "den nationalistiska kitschen" döljer något annat som, liksom mystiken kring det konstnärliga "skapandet", utan svårighet korsar nationsgränserna.)

Det finns skäl att än en gång citera Heine, som var på sin vakt mot den utbredda tendensen att blanda samman fosterlandskärlek med främlingshat (tyskarnas hat mot fransmännen eller fransmännens hat mot tyskarna). Det är (kanske alltför) lätt att instämma i att detta att vara "anti-tysk" är en sak om man är tysk och en annan sak om man är fransman. Det är utan tvivel mindre lätt att instämma i att även detta att vara "pro-fransk" är en sak om man är tysk och en annan sak om man är fransman – mindre lätt eftersom man när man är eller säger sig vara "för" sitt eget land, dunkelt erfar att man introducerar ett väljandets logik i ett sammanhang där man egentligen inte har något val (det sagda är självklart och borde inte behöva sägas), varigenom man öppnar möjligheten till kritisk distans, ja till och med en möjlighet till förnekelse eller förräderi.

Men då inser man inte att det faktiskt existerar ett sätt (franskt eller tyskt spelar ingen roll i detta fall) att vara "anti-tysk" som innebär ett försvar för ett särskilt sätt att vara tysk – nämligen ett försvar för den tyskhets som konfronterats med alla andra sätt att vara nationell, den tyskhets som rensats från den stora germanska traditionens alla fariseiska bländverk. Och på liknande sätt behöver en besökare fostrad av Schwarzwald – upprinnelsen till och föremålet för så många stora germanska mytologier – inte vara "anti-fransk" eller "tysk" bara för att han kastar en kritisk blick på en för "fransk" Zivilisation så typisk institution som det trendiga kollokviet, direkt sprunget ur de franska salongernas konversationskonst men i dag förvisso en "europeisk" företeelse. Ty den kritiska blicken skulle lika gärna kunnat tillhöra en icke-fransk fransman, en som vissa fransmän kanske skulle kalla "anti-fransk", en vars förakt för de "goda franska" författarna – med deras falska universalitetsanspråk och narcissistiska självtillräcklighet, byggd på nationalistisk arrogans – kan mäta sig med det förakt som hans vän från det både närbelägna och avlägsna Tyskland erfar inför samma franska författare; och båda kan ha lika svårt att stå ut med Schwarzwald-kitschens falska teutoniska djupsinnigheter.

Översättning från franskan: Donald Broady

⁴ J. Habermas, "Heinrich Heine und die Rolle des Intellektuellen in Deutschland", Merkur, 40, nr 6 1986, s. 453–468.

⁵ Hela den förhållande traditionen – från Theodor Heuss som 1916 fördömde de intellektuella som ville uppträda som talesmän för progressiva krav till Thomas Mann som 1918 i Betrachtungen eines Unpolitischen angrep "civilisationslitteratören", eller fram till Max Webers åtskillnad mellan vetenskapsmännens "övertygelseetik" och politikernas "ansvarsetik" – har i Frankrike ständigt inneburit förkastelseödomar över författare eller vetenskapsmän som ingriper i politiken. Fortfarande i dag tolkas i enlighet med denna tradition sådana ingripanden i politiken som bristande respekt för konstens eller vetenskapens autonomikrav (och bristande respekt för den värdighet tillkommer den sociala ställningen), eller helt enkelt som narcissistiska uppvisningar i "övertygelsekitsch" passande för parisiska intellektuella (vilket för övrigt ofta är en riktig tolkning).